

10
ВАРТОЛОМІЙ ЄВТИМОВИЧ

ВІЙСЬКО

Львів, Бібліотека
АН. УРСР

Мартин
сир. 63

Л Ї В І В

1 9 3 8

Ц. 99

Друкарня „С Л О В О“
Львів, вул. Чацького 6.
— Телефон 276-24. —

ЕЛЕМЕНТИ ВІЙНИ.

До елементів війни належать:

1. **Людина**, як субект (предмет) і обект (підмет) війни, з усіма своїми властивостями — фізичними й моральними, додатними й відємними, так прирожденними, як набутими.

2. **Знаряддя війни** — зброя, найрізніші бойові машини, всякого роду боеприпас:

а) для людей (харч, одяг, медикаменти).

б) для зброї (муніція, шмари, запасові частини),

в) для машин (паливо, шмари, запасові частини),

г) для звірят (харч, медикаменти).

3. **Засоби комунікації, транспорту й зв'язку.**

4. **Місцевість**, на якій доводиться провадити війну, з усіма її природними властивостями, що провадження війни полегчують чи його утруднюють.

ГОЛОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВІЙНИ.

Головним елементом війни завжди була й залишиться людина, від якої залежать усі інші елементи, які людина засобами свого допитливого розуму, волі й творчих зусиль для своїх воєнних цілей та потреб витворює, пристосовує та використовує.

Навіть місцевість, що не є твором людських рук, людина в значній мірі може відмінити й пристосувати для своїх воєнних цілей.

Це значення людини, як головного елемента війни, лишиться незмінним назавжди. Бо, хоч як би й не досконалилися знаряддя війни, то завжди в істоті своїй незмінна, людина буде по своєму розуму-волі розпоряджати й керувати своїми знаряддями, а не навпаки.

ВОЯК.

Питання про війну, отже, й про вояка повстало в незапам'ятні часи, одночасно з появленням власності, яку треба було чи то боронити чи то її здобувати.

На самих початках це була власність матеріальна. Згодом, у боротьбі за її посідання, в людях зродилося поняття й повстали вартості духові, як релігія, культура, мова, національність.

Для оборони чи здобуття тієї власності люди від незапам'ятних часів стали об'єднуватися в роди, кляни, племена й, нарешті, витворили найвищу форму суспільної організації свого життя, якою є держава.

Первісна система оборони (нападу) полягала в тому, що вояком був кожен член даного суспільного об'єднання, часто, не виключаючи жінок, що поруч із мужчинами боронили спільну оселю чи городище й свою спільну й особисту власність від усяких нападників.

Це було можливим тоді, коли зброя була примітивна й способи боротьби були остільки легкі та прості, що не вимагали якогось особливого вишколу.

Ця система з часом, у мірі вдосконалення зброї та ускладнення способів боротьби, мусіла була вступити своє місце іншим, досконалішим.

Одночасно й рівнобіжно з тим, як розвивало-

ся суспільне життя, що від роду зачавшись, довершилося в організації держави, та з удосконаленням знаряддів і способів боротьби, в суспільствах повставав і з часом довершився розподіл між громадянами обов'язків і функцій (чинностей). Наслідком того розподілу повстали різні стани, що об'єднували громадян по прикметах їхніх чинностей.

Основними станами стали:

1. Хлібороби-селяне;
2. Купці й ремісники — міщане;
3. Духовенство й інтелігенція, що задовольняли релігійні та культурні потреби своїх співгромадян і
4. Вояцький стан, що висився над усіма та з якого, в істоті, повстали й під його охороною могли жити й розвиватися всі інші.

Вояцький стан склали одиниці найбільш енергійні, сильні фізично, витривалі в невогodaх і трудах воєнного життя, вправні у володінню зброєю, одважні й охочі до всіляких воєнних пригод, спрагнені слави й здобичи.

Обов'язком вояцького стану стало боронити державну цілість і незалежність свого краю й народу від усяких нападників зовнішніх, підтримувати в краю внутрішній порядок, нарешті, поширювати стан посідання своєї держави через підбій сусідів, накладання на них данини й т. п. завдання, які можна було вирішити тільки засобами війни.

Вже з незапам'ятних часів військо стало виключним знаряддям держави, й держава пильно дбала про добрий стан свого війська, що було найміцнішою підставою її існування, як відповідно до його трудніших, у порівняння з іншими

громадянами обов'язків, держава признала військові й більші права та привілеї.

Під цим поглядом дуже повчальний приклад і для наших днів дає історія старої Спарти, що на всі часи лишиться неперевисшеним зразком мілітарної держави, в якій усе життя громадян було підпорядковане воєнним її потребам.

Значення війська, як того знаряддя, засобами якого держава осягає свої цілі почерез війну чи навіть тільки погрозою війни (недавній приклад у польсько-литовському конфлікті!), яке значення повстало в найдавніші від нас часи, лишилося незмінним і до нині.

Військо! — Це з добірних найкращі члени нації!

Це вицвіт фізичної й моральної сили нації. Військо є носієм народнього духа, направленого до слави й завойовництва“ (імператор Наполеон I) отже, до величчя, поширення й розросту держави.

Військо — це „аргумент державности“ (М. Міхновський), запорука незалежності, підстава добробуту, чи, як про те говорить українська приказка: „Доки Січи, доти й волі“.

Військо — це той мур непохитний, твердиня неприступна, об груди якої розбиваються ворожі хвилі, бо „Слова — це добра річ. Але карабіни, кулемети, воєнні кораблі, літаки й гармати — все це значно ліпші річі (ніж слова). Бо право, не підперте силою, — порожній звук“. (Муссоліні).

Військо — це ті, кому першим припадає найвища честь — життя своє за батьківщину положити!

Не можуть належати до війська лише ті, кого сам Бог від тої честі відсудив, одібравши їм розум, та ще всякі ганебні злочинці, яких за їхні

нікчемні проступки позбавлено громадянських прав.

Військо в життю держави — це її славний початок, як, здебільшого — її кінець, часто безславний, бо „Нічого не варта держава без власного війська“ (М. Макіявелі).

Тільки військо запевнює державі належне їй місце між іншими державами, бо „Тільки та мова, що оповідає всій Європі про свою вартість своїми 14 арміями, може стати всесвітньою мовою“ (Барер).

ЗАВДАННЯ ВІЙСЬКА.

Завдання війська в мирний час — це безнастанно готуватися до війни, щоб, коли вона прийде, в ній перемогти.

Ця підготовка полягає в тому, що держава що-року затыгає до війська контінгенти поборової молоді, з якої військові кадри — старшини й підстаршини — мають виробити вояків, т. є навчити молодих новобранців усього того, що їм доведеться робити на війні — володіти своєю зброєю, переборювати різні перешкоди, природні й штучні, виконувати різні роботи, яких вимагає війна в усій своїй безперестанній змінності і т. п.

Війна — це царина тяжкої фізичної праці, дошкульних невигод і, часто, страждань. Кожної хвилини вояк наражає себе на каліцтво, чи й на смерть. В ньому голосно кричить могутній інстинкт самозбереження, нерви напружуються до скрайнього степеня. Треба надлюдських зусиль, щоб у жахливій обстанові бою вояк над собою панував, щоб переборов у собі інстинкт самозбереження й не заломився морально.

Щоб зносити неминучі воєнні тягарі й неви-

годи, треба мати не тільки фізичні (тілесні) й моральні (духові) сили, прирощенні чи набуті, а, до всього треба зберегти їх у доброму стані до вирішної хвилини війни, в якій важиться доля батьківщини, та від якої залежить перемога чи поразка з усіма наслідками для переможця й переможеного.

Фізичні й моральні сили людини, як її прирощенні сили, дорогою відповідних вправ можна довільно виховати, т. є. підсилити додатні й зменшити чи, навіть, викорінити зовсім відемні.

В цьому вихованню наочно стверджується старо-римське помічення, що стало правилом: „В здоровому тілі — здоровий дух“ і навпаки.

„Фізичні вправи необхідні для того, щоб до них звикло не так тіло, як розум. Вояк, непризвичаний до війни, дуже схильний вважати незвичні для себе труди за наслідки помилок, промахів та непевності в загальному керуванні. Це пригнічує його подвійно. Та цього не буде, як-що вояка підготувати належно до праці в мирний час“ (Генерал фон-Кляузевіц), бо „Що більше вимагає полководець од вояка, то більше є певності в тому, що ці домагання будуть виконані. Вояк у такій же мірі гордиться перенесеними труднощами, як і тіми небезпеками, яких він зазнав“ (Генерал Фрайтаг-Льорінгофен).

Про значення вчасної підготовки війська (в мирний час) видатний московський полководець, ген. Суворов, говорив: „Коли тяжко на муштрі, то легко на війні“ і навпаки, бо „Справжня війна відбувається в мирний час“, т. є, що наслідки військової відготовки в мирний час викажуться аж на війні.

Звідси зрозуміло, що занедбання належної

підготовки війська в мирний час жорстоко мститься на війні, бо неминуcho приводить до поразки.

Більше, як сто літ тому, генерал фон-Кляузевіц писав, що „Всезагальна військова повинність тільки там і тоді виконує своє завдання, де вона підготовляє до перенесення воєнних тягарів усю націю“.

Останні війни цілком довели слушність цього твердження. Сучасна війна — це війна тотальна. В ній приймає участь усе суспільство, весь народ. (Див. нашу книжку: „Війна“. Місячник „Рекорд“ за лючень 1938 р.).

Тому військова підготовка держави повинна охопити все її населення.

Зокрема, щодо властивого війська, то з огляду на конечність перепустити через військовий вишкіл у частинах як-найбільше число поборової молоді, доводиться скоротити військову службу до часу, ледве необхідного на те, щоб тільки навчити вояка володіти зброєю, при звичаїти до збірних чинностей у складі бойової формації та довершити те його виховання в дусі вояцьких чеснот, яке він набув у родині, в школі та в спортивно-мілітарних організаціях передпоборових.

Твердження ген. фон-Кляузевіца, що „Суворова служба в війську в часах мирних може зберегти вояцький дух, але викликати його не всілі“, в наші дні набирає ще більшого значення.

ВЛАСТИВОСТІ ВОЯКА.

Не торкаючись питань про способи військової підготовки населення, зокрема війська (— це має бути темою окремої розвідки), розглянемо ті властивості, фізичні й моральні, які мусить посідати вояк, щоб із найбільшим успіхом та ко-

ристю для справи він міг би виконати свій тяжкий обов'язок крові.

Здоровля фізичне. Насамперед воно є підставою здоровля морального. Здоровий фізично вояк легше зносить виснажливі походи й тяжку воєнну роботу — від копання шанців і до бою на багнетах. Він odporніший на впливи кліматичні, витриваліший у різних невігодах воєнного життя, коли нераз доводиться терпіти голод, цілими ночами не спати. Своєю вихованою волею він ліпше панує над своїми моральними силами, коли в жахливій обстанові бою нерви напружуються до останнього, коли легко піддатися згубній у бою паніці.

Моральні сили. Про їхнє значення ми вже говорили в попередній нашій розвідці: „Війна“. До сказано додамо ще слова все того ж неперевисшеного фон-Кляузевіца, що „Найліпший полководець безсилий там, де військо не посідає належного духа“.

Релігійне почуття. З нього випливає віра в живого Бога, який є джерелом морального закону в людині, виконувати який вимагає етика, а вчить виконувати — релігія.

В релігійних практиках, зокрема в практиках релігій християнських, подібно, як при гімнастиці тіло, заправляється дух людини, кріпнуть усі її моральні сили, в яких він проявляє себе в людських вчинках, зокрема в людській волі, що стоїть в осередку моральних сил людини.

Релігійна людина — це етична й волева людина. Обидві ж ці властивості у воякові мусять лежати в основі його характеру.

Воля. На війні „Подібно до обеліска на перехрестях мійських вулиць виситься імперативна

воля всевладного духа“ (фон-Кляузевиц). Отже, воля стоїть в осередку моральних сил людини й купно з розумом керує всіми її вчинками.

Головним виховним завданням у родині, в школі, в організаціях спортивно-мілітарних передпоборової підготовки і, нарешті, в війську, — це буде виховання саме волі, більш того — це мусить бути виховання гордої волі, направленої до перемоги. Бо „Виховання, яке не вправляє волі, деморалізує душу. Треба, щоб учитель учив **хотіти** (Анатоль Франс).

Воля мусить стати невідлучною частиною вояцького характеру — від Начільного Вождя і до останнього рядовика. Цю волю вони мусять накинати ворогові, своєю волею перемоги — перебороти його волю спротиву, змусити ворога, щоб перед тією волею він скорився.

„На війні моя воля — всім закон“ (Гетьман Б. Хмельницький). Воля полководця на війні — це єдиний дороговказ для війська, бо „З початком воєнних операцій все стає невизначеним, окрім волі полководця, яка міститься в ньому самому“, (ф. Мольтке), передається до останнього рядовика й остаточно, при решті рівних умов боротьби, вирішає перемогу.

Остаточно, як учив маршал Фош, „Воєнне мистецтво (як і політика) цілковито зводиться до питання волі“.

Розум. Війна явище незвичайне, і тому до всіх воєнних явищ і чинностей треба прикладати оцінку також незвичайну. Розум у вояка повинен бути насичений волею, як воля — розумом. Це повинен бути „волевий розум“ і розумна воля“. В умовах війни тільки „волевий розум“ спроможен працювати в потрібному напрямку, бо „Без волі

розум, як незасвічена лампа“ (Гетьман Ів. Мазепа).

Сміливість, одвага. Коли в сміливості переважає воля, яка змушує вояка йти назустріч небезпекам, тоді відвага, oprіч волі, містить у собі ще й елементи розуму, який ті небезпеки зважає.

Одвага — це найвищий степeнь сміливості.

Скажемо про ніх словами генерала фон-Кляузевіца:

„Одвага — це найшляхетніша прикмета не лише полководця, але й усіх вояків — до обозника та довбиша включно. Це правдива криця, з якої виковується гостру, блискучу зброю... Навіть, коли її довести до найвищого степeня, то вона ніколи не зашкодить справі...

„Сміливість користує на війні з найбільших привілеїв. Їй неминуче належить певна частина успіху, незалежно від обрахунків, заснованих на вірній оцінці сили, простору й часу. Більша сміливість перемагає меншу сміливість противника, а тому в ній крeться дійсно творча сила. Можебність успіху є на боці сміливості кожен раз, коли вона має до чинення з боязливістю, тому що боязливий сам гальмує ті сили, які має до розпорядимості...

„Зайву сміливість начальника в де-яких випадках можна вважати за ваду, яка легко приводить до невдачі. Але вада ця... симпатична, її не можна поставити на одну дошку зо всякою іншою. Добро тій армії, в якій часто проявляється сміливість навіть не до-речі; це розкішні плоди, що свідчать про благодатний ґрунт. Не можна бо нехтувати навіть задерикуватістю, т. є сміливістю безцільною; в істоті річей це теж є душевна сила, що переходить у пристрасть. Сміливість заслуговує на догану та переслідування лише тоді, коли

вона є непослухом. Та й тоді її треба переслідувати лише з огляду на заховання послуху, цього кореня вояцького духу...

„Сміливість, яку направляє видатний розум, є прикметою справжнього героя; вона не допускає грубого порушення закону можебности...

„Сміливість уступається перед вдумчивою обачністю (перед одвагою) яка, можна сказати, є в рівній мірі смілива, але разом із тим — дужча та спокійніша; та це, обтім, трапляється не так часто, тому що серед обережних більшість обережна.... через трусість...

„Нема що пригадувати, що при однаковому знанню справи, боязкість зіпсула на війні стократ більше, ніж сміливість...

На закінчення скажемо ще про відвагу словами української народньої приказки, що „Відвага мед-вино пє, відвага ж і кайдани тре“. В цих словах сконденсованої мудрости наших козацьких предків — „закон і пророки“ для того молодого українського покоління, яке живе визволенням України з московських кайдан.

Рішучість. Це та незрушима твердість у здійснюванню замірів, при якій розум зважив, а воля постановила досягнути ціль.

Рішучість не раз рятує військо, як окремих вояків, у найгіршій ситуації й приводить до перемоги тоді, коли скептичний в обличчю небезпеки розум передбачає катастрофу.

Знавці воєнної справи розцінюють рішучість так:

„Ляжемо костьми. Мертвії сорому не їмуть“. Ці слова Князь Святослав Завойовник промовив до своїх „воїв“ в обличчю кілько-кrotnie більшого грецького війська напередодні вирішної

битви під Доростолом. Ця рішучість, аж до готовости лягти костями, — принесла Князеві Святославові перемогу.

„Тільки той полководець, який в разі потреби, не заважається поставити на карту не тільки життя своїх підвладних, але й своє власне, буде панувати над військом“. (Наполеон І.).

Про рішучість ген. фон-Кляузевіц пише:

„Треба остільки зроднитися з думкою про загибель із честю, щоб зовсім звикнути до неї, а для цього слід, можливо частіше, ставити себе в думках у найнебезпечніші становища з тім, щоб до ніх остаточно при звичаїтис. Рішучість Фрідріха загинути з честю змусила короля вдатися до знаменитої атаки під Ляйтенем, а зовсім не обрахунки перемогти австріяків (завдяки „навскісному“ бойовому порядкові)...

На війні не вдається все те, що підприйнято без ясної свідомости й твердої рішучости...”

Рішучість відкидає шкідливе на війні вагання й дає змогу всі зусилля зосередити в одному напрямку — в нестримному змаганню досягнути ціль.

Українська військова думка своє розуміння рішучости виразила в знаній приказі: „Або слави здобути, або дома не бути“. — Третьої можливости наші козацькі предки не знали!

Обережність. На воякові тяжить велика відповідальність за кожен свій крок. Вона тім більша, що висше становисько він заступає. Щоб не зробити хибного під поглядом воєнним кроку, наслідки якого можуть бути згубними, вояк повинен бути обережним, але „Найбільшої обережності на війні доводиться шукати в найбільшій сміливості“ (Ген. Фрайтаг-Льорінгофен).

Честолюбство. В істоті річі — це повисшене й ушляхетнене самолюбство.

Мудрому честолюбцеві війна дає величезні можливості піднятися понад своє оточення й вимусити від нього узнання своєї висшости, пошани до своїх заслуг і т. п. На війні ж „Найсміливіший в бою найчастіше й наймудріший“ (Ген. Фрідюнг).

Здобути собі воєнної слави, задоволити свою жадобу почестей можна тільки відвагою. Честолюбство, отже, це могутній рушій, що змушує вояка до великих подвигів, бо, як говорив генерал, Григор Орлик, — „Що більша небезпека, то більша слава“.

Генерал фон-Кляузевіц розцінює честолюбство так:

„Любов до батьківщини, фанатизм, помста, всякого роду піднесення на душі — вони можуть видаватися висшими, але вони не можуть замінити змагання до слави та до честолюбства. Інші почуття, звичайно, здатні зворушити масу й піднести її дух. Але вони не поставлять вождя вище від маси. Тільки честолюбство спонукає його до незвичайних чинів та зробить його успіхи особистою його власністю. Там, де вождь старанно оре та пильно сіє, там він збирає жнива. Такого роду змагання всіх начальників, як старших, так і молодших, зворушують і підносять на душі армію та роблять її працю плідною“...

„Тільки змагання бути видатним дає право на провід“ (Ген. фон-Кляузевіц), супутниками якого є слава й почесті.

Властивості, які ми розглянули вище, належать до властивостей природжених. Крім ніх є й інші, які в людині можна, як у воякові доконче

треба, защеплювати й розвивати дорогою належного виховання.

До ніх належать:

Патріотизм. Це — чинна любов до батьківщини, як до тієї великої цілості-спільноти, що до неї належить вояк.

Почуття патріотизму сильно зміцнює ненависть до ворогів батьківщини і, коли патріотизмом можна назвати „святою“, бо вона безкорисна, любовю до батьківщини, то ненависть до ворогів батьківщини треба плекати, як „святу“, отже, оправдану ненависть.

Великий український патріот, генерал Остапура-Степовий навчав: „Озбройте ваші серця любовю до Батьківщини й засталіть їх ненавистю до її ворогів“.

Фанатизм — це почуття безоглядної та виключної відданості якійсь ідеї, що опановує всі помисли й керує всіми вчинками людини з усією силою одержимості.

Національний фанатизм, як сила, що не знає стриму в колі своєї ідеї, являється могутнім рушієм, що кидає людей на найбільші небезпеки, змушує їх до найбільшої саможертви, зводить на щаблі найвищого героїзму, як це відомо з історії початків мусульманського завойовництва, христових походів, недавнього „ленінського“ комунізму, сучасного нам італійського фашизму.

До відемних властивостей вояка, очевидно, треба віднести всі протилежні додатні. Їхнє джерело міститься в слабій волі людей.

Найпевніший спосіб, щоб зменшити відемні властивості, це — старанно плекати додатні, змагатися, щоб вони стали другою натурою людини.

Поруч із плеканням додатніх, щоб спаралізувати відевні, організоване громадянство, особливо ж у війську, до слабовільних особників стоє рїжного роду кари — від дисциплїнарних, т. є таких, що їх начальник визначає власною владою, і до судових.

Цїль кари подвійна:

1. Скрїпляти в слабохарактерному особникові його волю і

2. Через страх перед карою паралїзувати прояви відевних властивостей особника, що можуть шкідливо відбитися на загальній справі.

Вимога Фрідріха Великого, щоб його гренади більше боялися капральського бука, ніж ворожої кулі, свого значення не стратила й до наших днів. Автор цього особисто переконався в слушності цієї вимоги на численних прикладах із Великої Світової Війни, коли старшинам і підстаршинам не раз доводилося підганяти своїх підлеглих до атаки... палицею.

ВЛАСТИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ВОЯКА.

Український вояк віддавна славен.

Про його давніх предків, про київських русичів-українців, московський історик, М. Карамзін, крадучи водночас для москалів, що своїї не мали, добру українсько-руську історичну „метрику“, стверджує: „Не маємо потреби, подїбно, як це роблять греки й римляни, вдаватися до байок та вигадок, щоб звеличати походження роду нашого. Слава була колискою народу руського й побїда звістункою його буття“.

Український вояк релігійний. Віра в Бога запевняє йому потрібну на війні рівновагу й поможість духа, тверду волю, одвагу, зрозуміння во-

яцької солідарности. Від природи — він сильний фізично, витривалий у трудах, легко зносить не-вигоди, має здоровий розум, вояцький сприт і прирожденне замилювання до вояцької справи. Словом, він посідає всі потрібні доброму воякові додатні властивості, а що йому не чужий „добрий гумор і веселість — прикмети героїзму“ (Емерсон), та це віддавна зробило українського вояка одним із найліпших у світі й дуже ціненим у всіх тих арміях, де йому доводилося служити.

Та, поруч із добрими прикметами, сучасний український вояк посідає не одну ваду.

Ці вади — різні у старшин, представників інтелігенції, і в рядовиків, що здебільшого належать до селянства.

Старшинські вади — це наслідки виховання в чужій школі, відірваність од рідної і пересякнення чужою культурою й традицією. Вади ці такі поважні, що не раз нівечать добрі прирожденні сторони характеру.

До ніх треба віднести: „ліберальну“ релігійну байдужість, а при ній — неминуче ослаблення всіх тих добрих властивостей, що впливають з релігії, в першу чергу — ослаблення волі. При слабій волі, яка не зносить зусиль, ризиковите честолюбство заступає вигідненьке самолюбство, зникає почуття відповідальности, приходять недисциплінованість, лінивість думки й чину, брак підставового вояцького знання заступає апльомб і „всезнайство“ в парі з непризнаванням якогось авторитету.

Зрозуміло, що такий начальник не має чим заїмпонувати підлеглому і, не шануючи чужого, тратить власний авторитет, дає підлеглому лихий приклад, відчуваючи власні вади, — поблажливо

„не добачає“ їх у підлеглого, не має досить волі, щоб вимагати від нього праці й зусиль, бавлячись у „лібералізми“ й „демократизми“, вдаряється в демагогію. У вадах підлеглого в величезній більшості випадків винен начальник.

Ці вади сильніше проявляються між придні-прянцями, що покутують своє виховання на московських зразках, зокрема, їм треба закинути, що при сякому-такому володінню українською мовою, здебільшого мислять хворобливими категоріями московської безхребетної — „ліберальної“ інтелігенції.

ПОЧАТКОВІ ПОНЯТТЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ВІЙСЬКА.

Одночасно з розвитком людського знання, культури й організаційних форм людського співжиття, досконаляться й знаряддя боротьби.

Це з черги вимагає досконалити й способи боротьби, пачавши від організації війська.

Під організацією війська треба розуміти зведення в певні доцільні форми живих та матеріяльних сил і засобів держави з тим, щоб їх підготувати до війни й до перемоги.

Сучасна війна вимагає підготовки не тільки тієї частини суспільства, що зі зброєю в руках бореться з ворогом безпосередньо, але вимагає також і підготовки всіх царин державного і суспільного життя, що хоч не беруть у боротьбі участі безпосередньої, то в залежний од ніх спосіб спричинюються до воєнних успіхів та перемоги, яка є ціллю війни.

ВІЙСЬКОВІ ОДИНИЦІ.

Вояки, навіть озброєні та вишколені, все ж були б тільки незорганізованою і через це небоездатною юрбою, коли б їх не уйняти в певні військові одиниці, що разом складають військо.

Військова одиниця — це організована в визначеному складі й числі група вояків, підпорядкована одному начальникові.

Військові одиниці поділяються на:

а) **великі військові одиниці**, що складаються з кількох малих одиниць різного призначення, т. є таких, що належать до різних родів зброї та служби,

б) **малі військові одиниці**, які, хоч діляться на менші групи, але в цілості належать до якогось одного роду зброї чи служби. ,

ВЕЛИКІ ВІЙСЬКОВІ ОДИНИЦІ.

Великі військові одиниці складаються з малих одиниць різних родів зброї та служби, що підлягають владі одного висшого начальника.

Під поглядом свого завдання вони поділяються на об'єднання тактичні, оперативні й стратегічні.

Тактичне об'єднання — це велика одиниця, до складу якої входить стале число малих одиниць різних родів зброї і служби та завданням якої є організація боротьби, тоб то, об'єднання й регулювання бойової співпраці окремих родів зброї. До тактичних груп належать бригади й дивізії.

Оперативне об'єднання — це велика одиниця, до складу якої входить змінне число тактичних об'єднань та самостійних малих одиниць з окремих родів зброї та служби. Завданням оператив-

ного об'єднання є перепровадження маневру, т. є визначення завдань і напрямків діяннн тім окремим великим одиницям, що складають дане оперативне об'єднання.

До оперативних об'єднань належать корпуси й оперативні групи.

Стратегічне об'єднання — це найвисша бойова одиниця в руках Начальної Команди — армія, що може самостійно звести з ворогом битву, складену з кількох у черзі різних операцій, т. є маневрів тіх корпусів чи оперативних груп, що складають армію.

Найнизша з великих одиниць — це дивізія (чи рівнорядна з нею самостійна або ж т. зв. окрема бригада), як основна велика одиниця, випостачена всіми засобами, потрібними їй для життя й боротьби в полі.

Дві й більше дивізій, разом із формаціями позадивізійними, що не входять до складу дивізії під одною командою, складають корпус, як організаційну одиницю. Оскільки ж дві й більше дивізій об'єднуються тимчасово для виконання якихсь певно-визначених завдань, тоді такі дивізії складають оперативну групу, як об'єднання оперативне.

Два й більше корпусів чи оперативних груп та окремих дивізій разом із позакорпусовими та позадивізійними одиницями, об'єднані під проводом одного командира, творять армію, що являється найвисшою військовою одиницею.

В часі Великої Світової війни були творені ще висші, нім армія, військові об'єднання — групи армій, або ж армії під поглядом оперативним були об'єднані під спільною командою Головного Командира Фронту.

МАЛІ ВІЙСЬКОВІ ОДИНИЦІ.

Найвисші між малими військовими одиницями, підпорядкованими чи то висшому начальникові, чи то начальникові даного роду зброї чи служби, називаються формаціями.

Наприклад, формацією є полк піхоти, самостійний (окреми) стрілецький курінь, дивізіон кінної артилерії, як також — мундуровий заклад, окружний шпиталь, артилерійний склад і т. д.

Перші — це формації родів зброї, другі — формації родів служби. Отже, формація — це одиниця самостійна під поглядом організаційним і, коли розходиться про рід зброї, — під поглядом адміністративним, тобто така, що може існувати самостійно, маючи відповідний адміністративно-господарчий апарат (господаря, скарбника, квартирмейстра) і т. д.

Під поглядом персональної адміністрації всі формації поділяються на: 1) **матірні**, що керують рядовим персоналом, т. є персонал той учать, продукують з нього запасових (резервистів), провадять їм облік (евіденцію) і, коли випадає потреба, — мобілізують, і

2) **не-матірні**, т. є такі, що рядовим персоналом не керують, а для свого укомплектування користають з персоналу, підготовленого в матірних формаціях.

Всі формації, матірні й нематірні, поділяються на складові часті — відділи й підвідділи.

У формаціях матірних і в школах відділами будуть куріні або дивізіони, а підвідділами — сотні, батерії, ескадри, кольони.

У формаціях нематірних заклади різних служб поділяються на відділи, що носять різні назви: складів, робітень, варштатів, лябораторій,

що також діляться на підвідділи: магазини, окремі варштати, лабораторії і т. ін.

Деякі формації відразу діляться на підвідділи, напр. полк кінноти — на сотні.

ПРО КОМАНДУ.

На чолі кожної великої одиниці стоїть висший начальник, який має до безпосередньої розпорядимости помічний апарат праці, т. є штаб, разом із яким він творить висшу команду.

Індивідуальним джерелом влади є начальник, його ж штаб — це тільки помічний орган начальника для реалізування тієї влади, т. є для її урухомлення.

До висшої команди належать ті військові начальники, які доводять одиницями з різних родів зброї і служби, починаючи від начальника дивізії і вище.

Начальники окремих родів зброї та начальники служб виконують владу тільки над формаціями одного роду зброї чи служби.

ВІЙСЬКОВА ВЛАДА.

Поза висшою командою великих одиниць (дивізій, корпусів) або ж поза командами тактичними, стоїть ще військова команда, яка не виконує влади над якоюсь тільки одною тактичною одиницею, але її влада поширена на весь загальний одинок, які стоять залогом на даній території. Вона має характер висшої військової команди, тому що вона має право видавати накази формаціям різних родів зброї і служби.

Така військова команда має спеціальний характер, бо виконує владу, не тільки над одиницями, що їй безпосередньо підлягають, але на-

самперед над певною територією, де вона регулює певні царини військового життя — безпеку території, адміністрацію, мобілізацію. Така влада називається територіяльно-військовою. В час мирний це є команда військової округи, а підчас війни, до всього, команда етапової округи.

Нарешті начільна військова влада: в мирний час — Міністерство Військових Справ та Генеральний Штаб і підчас війни — Верховна Команда — це буде найвисша військова влада.

На низшій військовій владі лежить обов'язок регулювати певну спеціальну царину військового життя на певній території.

Це будуть команди залог, на чолі яких стоять начальники залог, що регулюють службу безпеки й порядок постою та гігієни в районі даної залог та їхні помічні органи, як коменданти міст, пляц-адютанти.

Вони виконують владу над усіма військовими особами в часі їхнього перебування поза районом касарень, т. є поза військовими частинами, до яких належать службово.

До низшої військової влади належать також повітові військові начальники, що на дорученій їм території регулюють справи всіх запасових вояків та посполитого рушення й справи комплектування матірних одиниць, нарешті, до низшої військової влади належать начальники різних служб та районові начальники інтендатури, що регулюють справи адміністрації чи матеріяльного заповнення всіх формацій, розміщених на даній території.

НАЧАЛЬНИКИ ВІЙСЬКОВИХ ОДИНИЦЬ.

На чолі кожної військової одиниці чи команди стоїть начальник.

Начальникам усіх степенів, почавши від найнижших (належать такі управління й обов'язки:

1) право видавати накази,

2) обов'язок справджувати, чи виданий наказ виконано і як, та обов'язок справджувати стан підлеглої собі одиниці.

3) начальники можуть висловлювати своїм підлеглим подяку й похвалу, нагороджувати їх самі чи представляти їх до нагород, своїх підлеглих кваліфікувати.

4) начальники повинні карати дисциплінарно чи притягати до суду підлеглих за різні проступки чи порушення права.

Засяг влади даного начальника, більший чи менший, залежить од його гієрархічного становища. Залежно від роду одиниці її начальник носить той чи інший титул¹⁾.

Загальна назва для означення в війську особи, яка має право видавати накази й вимагати виконання — начальник.

Начальники великих і малих — тактичних — одиниць та їхніх складових частей називаються командирами (чети, сотні, куріня, полку, дивізії, батерії, ескадри, колобни і т. п.).

¹⁾ В колишній українській армії (Придніпрянській) назви для начальників різних степенів були майже дослівно перекладені з колишніх московських. Ті ж останні не були встановлені по якійсь певній системі, а помічалася в них мішанина різних систем, яку мішанину видатно збільшила „система“ знаної „отаманії“. В цьому розділі назви-титули для начальників дозволяємо собі запроектувати як це робимо в дальшому викладі. — Автор.

Начальники, що виконують владу над певною територією, або ж командують одиницею, зв'язаною з територією, (військова школа, шпиталь, в'язниця і т. п.) — називаються командантами.

Начальники закладів, складів, варштатів, робітень, бюро, ляборторій, наукових інститутів і т.п. називаються керовниками.

Начальники штабів, канцелярій, установ, служб та їхніх частей у висших командах та в проводі окремих родів зброї чи служби, — називаються просто начальниками (начальник інтендантури, служби комунікації, транспорту, етапово-господарчої частини і т. п.).

Начальники оперативних і стратегічних об'єднань називаються обер-командирами (корпусу, групи, армії).

Начальники груп армії — головними командирами (армійської групи, фронту).

ШТАТИ Й ПЕРСОНАЛЬНИЙ СКЛАД.

Всі військові одиниці й команди мають усталений числовий — штатний — персоналний склад.

Штат — це зіставлення всього персонального складу даної одиниці чи даного роду зброї чи служби, затверджений законодавчою владою.

Штати бувають: 1) **мирночасові-нормальні**, що відповідно до потреб навчання поборовців нормальні штати можуть бути, до всього, підсилені чи зменшені, і

2) **воєнні** — доведені до норм, передбачених на час війни для змобілізованих збройних сил.

СКЛАД ВІЙСЬКА ТА ЙОГО РОЛЯ.

Отже, військо — це цілокупність засобів даного суспільства, призначених до безпосередньої оборони держави.

Сучасне військо складається з трьох основних родів збройної сили.

Найстарший у часі рід збройної сили — це сухопутне військо.

Трохи молодше від сухопутного — морське військо і наймолодше, що народилося підчас Великої Світової Війни — повітряне військо.

Поза властивим військом сучасна держава посідає різного роду на военний лад зорганізовані й озброєні частини, що в часі мирному не входять до складу війська, але в разі вибуху війни можуть бути вжиті для воєнних потреб держави, як по-важна бойова сила.

До таких озброєних позавійськових частин належать:

1. Жандармерія, або військова поліція і
2. Кордонна сторожа.

Військо складається з громадян, покликаних у його ряди для оборони держави. Ці громадяне, покликані до почесного обов'язку боронити цілість і незалежність свого краю та добробуту своїх співгромадян, мають загальну назву вояків.

Вояки поділяються на: 1) заводових, що цілком присвятили себе військовій справі й службі і 2) не-заводових, що тільки відбувають обов'язок військової служби в мисль закону про всезагальну військову службу, т. є. змінний склад війська.

Заводові вояки — старшини і підстаршини. — виконують у війську обов'язки інструкторів та у-

чителів воєнної справи, незаводові ж учать цієї справи, щоб підготувитися до завдань, які їм доведеться виконувати підчас війни.

Таким чином у мирний час військо — це величезна воєнна школа, яка підготовляє суспільство до майбутньої війни. Водночас військо мирного часу представляє з себе ніби величезні організаційні „рями“ майбутньої збройної сили. Ці рями, заповнившись величезними масами підготовлених до війни озброєних людей, випостачених усяким боеприпасом, стають безпосереднім знаряддям боротьби підчас війни.

Цієї назви вживаємо з таких мотивів: 1. Назва „вояк“ в своєму значенню найбільше відповідає прийнятим у регулярних арміях, німецькій та французькій, назвам „солдат“ чи в польській — „жолнерж“.

2. Назва „козак“, прийнята в кол. Армії УНР свідчить тільки про те, що її організатори не знали чи не хотіли знати історії України, з якої прецінь відомо, що назва „козак“ означала станову приналежність свого носія, щоб відрізнити козацький стан від інших — селянсько-посполитого, міщанського, духовного.

3. Назва „козак“ у своєму становому значенню збереглася в Україні від часів старої Гетьманщини до революції 1917 р.

З вибухом революції серед українського населення селянського, що не забуло своєї колишньої приналежності, до козацького стану, почався був стихійний процес відродження козацького стану в його історичному розумінню. Цей процес ішов у розріз із тенденційними стремліннями соціалістичних урядів Центральної Ради й пізніш Директорії, що всі прояви українського суспільного життя намагалися сплацити до рівня так званої демократії, що відкидала поділ суспільства на стани.

4. Бивши слово „козак“ назвою становою, в цьому своєму змісті відповідає становій назві польського шляхтича чи пруського юнкра а тому називати українського вояка козаком, це така ж дурниця, як би хтось додумався називати польського жолнержа шляхтичем або ж німецького солдата — юнкром.

Автор.

РОДИ ЗБРОЇ ТА СЛУЖБИ.

Сучасне військо поділяється на роди зброї, як піхота, кіннота, артилерія, інженерія, авіація (летунство, і служби, як служба адміністрації, безпеки (жандармерія), служба постачання, служба санітарії.

Роди зброї — це ряд співчинників, завданням яких — безпосередня збройна боротьба, а роди служби — ряд співчинників, завданням яких — повнити різні помічні чинності, конечні для того, щоб забезпечити родам зброї всі можливості боротьби і т. ін.

ПІХОТА.

Піхота — це найстарший у часі рід зброї, що на війні має найширше поле діяння. Поруч із арматною піхота своїм огнем і багнетом нищить, живу силу ворога, здобуває від нього місцевість, разом із інженерією ту місцевість укріплює і при потребі боронить, наввипередки з кіннотою переслідує збитого з позиції противника. Ні в одному з періодів битви не можна обійтися без піхоти, як не можна на-стало заступити її іншим родом зброї.

Добре вишколена й пересякнута вояцьким духом піхота, що вміє просуватися на місцевості, знає силу своєї зброї та доцільно вміє її вживати — непереможна. Вона ніколи не стратить свого наступового запалу й розгону і в найтяжчій ситуації знайде вихід із неї. Піхота — це визнана „Цариця поля“!

Основна зброя сучасної піхоти — це кулемет. Основна тактична одиниця — курінь і основна бойова одиниця — чета.

Подібно, як курінь бореться засобами вогню кулеметної сотні й руху стрілецьких сотень, так і чета в бою сполучає вогонь своїх стрільців (стрілецька півчета, в осередку якої стоїть ручний кулемет) з рухом наперед (півчета гренадирська).

Не відкидаючи мушкета з багнетом, сучасна піхота центр ваги перенесла на ручні й тяжкі кулемети, поруч з якими вживає гранат → ручних і мушкетових, супровідної артилерії (окопні гармати, бомбо й міномети), хемічної зброї та повзів.

В якості захистної зброї піхота вживає бойових сталевих шоломів.

Випробувана сила масового вогню кулеметів, що могутньо стримує ворожий наступ на укріплені позиції, викликала потребу створити цілі кулеметні куріні, що в значній мірі можуть заступити живу силу піхоти.

До піхоти також треба залічити цілий ряд піших формацій, як фортечні куріні, етапові, вартівничі і т. п., які творяться підчас війни.

Так само до піхоти треба залічити полки повзові. Ці могутні вогневі одиниці по суті являються формаціями опанциреної піхоти.

КІННОТА (КАВАЛЕРІЯ).

Кіннота — це єдиний рід зброї, що може, як і піхота, битися самотійно.

Кіннота — це зброя тяжких, несподіваних ударів по найвразливіших місцях у противника — по його крилах та по тилах.

Основний спосіб бою кінноти — це бій у кінному строю. Одначе, в залежності від вимог тактичних, кіннота часто комбінує кінний бій із пішим, для чого частина кінноти спішується.

Завдання кінноти зводяться головню до того, щоб висвітлити противника, підчас розвідки забезпечувати перед ворогом розгортання й наступ своєї піхоти, співдіяти у вирішенню бою, використовувати й розвивати досягнений успіх, переслідувати розбитого ворога і, в разі потреби, прикривати відступ власного війська.

В усіх цих випадках кіннота може чинити цілком самостійно, або ж співдіяти з піхотою чи, навіть, її заступати.

В звязку з могутністю сучасного вогню зродився був сумнів, чи кіннота, як рід зброї, призначений головню для тяжких і несподіваних ударів та швидких маневрів, взагалі конечно потрібна та чи не можна без неї обійтися. Такі сумніви повстали в звязку з унерухомленням фронтів підчас позиційного періоду Великої Світової Війни, коли то великі маси кінноти не мали чого робити та коли кінноту довелося спішувати й уживати в окопах замість піхоти.

Цей сумнів у наші дні розвіявся. Кіннота пристосувалася до нових умов боротьби, перезброїлася й знову стала могутнім чинником бою і в кінному і в пішому строях.

Зокрема, в недалекій, дасть Бог, визвольній війні за Україну, коли доведеться наступати по розлогих степах окупованої Москвою України, українській кінноті не раз ще доведеться відіграти блискучу роль чинника, що вирішить не один бій з москалями.

Сучасна кіннота, опріч мушкеток та шабель, (в де-яких арміях — списів) озброєна також легкими ручними й тяжкими кулеметами, здебільшого, має при собі супровідну артилерію і всюди з кіннотою органічно получено авто-панцирки, що

при кінноті відіграють ту саму роль, що повзи при піхоті — роль могутнього знаряддя для тяжких блискавичних ударів.

АРМАТА (АРТИЛЕРІЯ).

Перед світовою війною панував погляд, що тільки швидкий наступ, блискавичний маневр вирішить перемогу в стрічному бою. Через такі погляди було недоцінено величезного значення сили вогню й тому армату, що є осередком того вогню, розцінювали, як помічний рід зброї.

Досвід В. Св. Війни довів, що в сучасному бою армата — це „кістяк поля бою“, і число гармашів від 15-20% на початку війни — зросло до 45% під кінець війни в стосунку до всього числа бойців.

Сучасний бій складається з получения руху й вогню. Основна бойова одиниця — дивізія — складається з елементів руху (піхота) й елементів огню (армата). Отже, поруч із піхотою армата — це один із головних та найповажніших рід зброї, без якого не можна навіть уявити сучасного бою.

Боеві завдання армати — прокласти дорогу піхоті в її наступі, знищивши штучні перешкоди й пункти ворожого спротиву, прикривати наступ своєї піхоти, бючи по живих цілях ворога, переслідувати вогнем збитого ворога, паралізувати рух ворожих резервів, гасити вогонь ворожої армати, нищити могутні технічні засоби противника — його повзи, панцирки, літаки, словом, у всі періоди бою співпрацювати з піхотою та з іншими родами зброї.

Ця співпраця армати з піхотою в сучасному бою така важлива, що в Італії, наприклад, поваж-

но застановлювалися, над тим, щоб із піхоти й артилерії створити один рід зброї.

Від найдавніших часів і до наших днів артилерія була озброєна тільки гарматами різних типів і призначень, не лічучи ручної та машинової зброї, що служить до безпосередньої оборони гармат.

Сучасний гарматний споряд, надто після світової війни, в своєму розвитку й удосконаленню досягнув великі успіхи.

Далекосяжність артилерійського вогню пересічно доходить до 12 кілометрів у польових і до 25 кілометрів у тяжких. Далеко поза ці границі б'ють спеціально — далекосяжні гармати, як знаменита німецька „Берта“, що обстрілювала Париж із відстані 120 кілометрів.

Скорострільність сучасних гармат також величезна, хоч має певні границі — сильне розірвання тіла гармати викликає передчасне зужиття сталі.

Рухливість гармат по дорогах і по бездоріжжю через застосування моторової тяги, зокрема гусельницької, також сильно зросла.

Способи стрільби вдосконалились остільки, що сучасна артилерія поражает цілі невидимі, наявність яких встановлює теоретично при допомозі підслухових апаратів та топографічних помірів.

Удосконалений зв'язок при застосуванні здобутків сучасної техніки — до літаків і радіо включно — й сучасні способи обсервації — дозволяють обходитися без попередньої пристрілки, яку заступили обчислення й поміри.

Завдяки цьому всьому сучасна артилерія може чинити несподівано, поражати всі цілі масовим огнем на досить велику глибину в ворожому розположенні, а це дозволяє зосереджувати коман-

дування й доцільно використовувати арматній вогонь при кожній потребі.

Сучасна армата поділяється на легку, тяжку, найтяжчу, гірську й протиліотничу, а морські держави до всього посідають — морську, якою озброєні кораблі, й побережню, що обороняє морські побережжя.

Де-які держави посідають армату залізничну, що належить до найтяжчих типів і пересувається по залізницях.

В де-яких державах до армати приділені хемічні частини, тому що хемічну боротьбу провадить армата, обстрілюючи вороже розположення хемічними стрільнями.

Нарешті, до армати залічено й панцирні потяги, що під поглядом тактичним представляють із себе опанцирені батерії.

ІНЖЕНЕРІЯ

До Світової війни інженерія була помічним родом зброї, але Світова війна спричинила такий кольосальний зріст могутніх засобів озброєння, зробила таку незліченну силу всіляких винаходів у царині армати, підводних човнів, авіації, електротехніки, радія, бойових газів, пошесних заразків і т. ін., що всякого роду техніка висунулася на чоло найважливіших військових задань, і цим самим інженерія, як рід технічної зброї, стала на нечуваному до того часу рівні, а стосунок інженерії до інших родів зброї зріс на користь інженерії остільки, що вона все більше набирає значення одного з основних родів зброї.

Підчас маневрової війни інженерія робить переправи через ріки й багна, направляє дороги й

мости, при допомозі вибухових матеріалів нищить комунікаційні лінії ворога.

Так само в умовах позиційної війни інженерія, разом із піхотою, укріплює — фортифікує місцевість, удосконалює окопи, будує дротяні перешкоди й засіки, переловлює телефонічну розмову ворога, провадить мінну війну під землею, полегчує технічну підготовку до наступу й до оборони, забезпечує військо питною водою.

В мірі розвитку техніки інженерія доставляє все нові завдання.

Пристаювання для потреб війни залізниць, телеграфу, телефону, радія, самоходового транспорту, створення моторових і панцирних формацій, нарешті, розвиток і змільтаризування авіації — все це виключні заслуги воєнної інженерії.

Сучасна війна притягає до співпраці з військом численні технічні сили з поміж цивільного суспільства — цілу армію професорів, дослідників, ріжнофахових інженерів і т. п. Без допомоги воєнної інженерії ця вчена армія, що на військових справах і потребах не розуміється, була б безпорадна. — Воєнна інженерія вказує своїм цивільним колегам потрібні для війська цілі, шляхи й засоби.

Під поглядом військовим інженерія школиться як і піхота і, так само, як піхота, — озброєна.

Поруч із мушкетками, що служать для особистої оборони, інженерія посідає свою спеціальну зброю — ріжнородні вибухові матеріали й міни. Підземна й мінна боротьба при допомозі ріжних вибухових матеріалів — це характеристична риса інженерії, що відріжняє її від інших родів зброї.

До складу інженерії входять формації мінарні, сапарні (піонірські), мостові (понтонні), елек-

тротехнічні (рефлекторні), сапарно-залізничні, телеграфічні, радіотелеграфічні і, в деяких арміях, — сапарно-гірські.

МОРСЬКА ФЛЬОТА

Завдання морської фльоти — це запевнити державі: охорону побережжів, оборону свого й нищення ворожого морського транспорту і паралізування ворожої морської комунікації.

Военно-морська фльота поділяється на надводну й підводну.

Надводна фльота складається з бойових кораблів різних типів, тоннажу (міра поємности й випорности) й призначення, а саме:

а) Лінійні панцирники — великі кораблі (до 45000 тон випорности), що в морському бою являються основою бойового порядку.

б) Кружляки — менші, звинніші й бистроходніші від лінійних, теж опанцирені, бойові кораблі;

в) Міноносці й контр-міноносці що звичайно йдуть поперед перших двох типів і в стосунку до них виконують обовязки розвідчиків — диверсантів, що непокоять ворога;

г) малі кораблі другорядного бойового призначення — канонірки, ставлячі (заслонники) й виловлювачі мін, панцирні моторівки для служби патрулювання й розвідки;

г) Помічні кораблі різного типу, поємности, тоннажу, що служать в якості плавних вуглярок, бензинових цистерн, транспортовців до перевозу десантів, плавних магазинів, муніційних парків і т. п.

До помічних кораблів належить найновіший винахід у царині морських зброень — авіоматки —

великі кораблі, що служать, як плавні ганґари для гидроплянів.

Озброєння морської фльоти — від тяжких кулеметів і до найтяжчих далекосяжних гармат найбільших калібрів, що бють до 25 кілометрів.

Опріч того міноносці й контрміноносці посідають мінні апарати, які викидають міни такої великої руйнної сили, що одної міни вистарчає, щоб ізнищити найкраще опанцирений лінійний корабель.

Підводна фльота складається з підводних човнів (субмарін) різної величини, скорости руху, сили озброєння, глибини занурювання і т. п.

Підводний човен може плавати й битися на поверхні води й занурившись в воду. Найновіших конструкцій підводні човни можуть занурюватися на глибину до 150 метрів.

Підводний човен — це зброя несподіваних блискавичних нападів, смертельних ударів, далекого засягу ділання, безпостережної розвідки, глибоких диверсійних рейдів на ворожі тили.

Озброєння — кулемети й гармати для надводного бою й мінні апарати для торпедування противника чи то з поверхні води чи під водою.

З сучасною морською фльоотою співпрацює повітряна фльота — гидропляни, й „амфібії“, про які буде сказано в розділі про повітряну флоту.

АВІАЦІЯ (ЛЕТУНСТВО).

Між родами зброї авіація — наймолодший.

Навколо авіації провадяться горячі спори. Одні занадто перецінюють її можливості й пророчать їй вирішальну роль в майбутній війні, інші ж — не доцінюють її велитенського розвитку й ті можливості легковажать.

Основне завдання авіації — це розвідка — стратегічна (т. є далеко, потрібна для Верховного Вождя), оперативна — (т. є ближшого ворожого зацілля, потрібна для штабу армії) і тактична (розвідка передових позицій ворога, потрібна для великих одиниць першої лінії — дивізій).

З розвідкою тактичною получена стисла співпраця летунства з піхотою чи кіннотою та арматією. Летунство обсервує поле битви, вишукує та встановлює ворожі лінії, сталі точки ворожого оперття й спротиву. Підчас бою підтримує зв'язок між піхотою й штабами великих одиниць, підчас атаки супроводить свою піхоту, підтримує її атаку вогнем своїх кулеметів. Підчас розвідки летунство фотографує розположення противника й цим дуже полегчує працю своєї піхоти, штабів та арматії.

В співпраці з арматією летунство доповняє наземну обсервацію, при допомозі радіотелеграфії корегує вогонь арматії, надто при стрільбі по цілях, скритих од очей гармашів.

Друге завдання летунства — це безпосередній напад на різні ворожі об'єкти, як обстрілювання й бомбардування великих людських скупчень, резерв, що поспішають на поміч загроженому фронтові, транспортів, таких важливих стратегічних пунктів, як ворожі столиці, промислові осередки, фабрики й заклади, що працюють на оборону, залізничні вузли, мости, порти, летунські бази й гангари і т. ін.

Досвіди, перепроваджені в різних державах, довели, що летунство успішно може служити для десантів на ворожій території та для масово перевозу війська з усім потрібним для війни боеприпасом. Так, наприклад, на початку внутрішньо-

іспанської війни генерал Франко при допомозі й охороні повітряної фльоти перекинув 15 тисяч вояків з іспанського Марока до Андалузії.

Поза цими головними завданнями, летунство вступає в бій з ворожими літаками чи то, щоб прокласти собі дорогу чи то, щоб охоронити власних розвідчиків та штурмовиків од нападів ворожих літаків.

Для виконання всіх описаних вище численних розвідчо-бойових завдань авіація розпоряджає численними типами летунських апаратів різного призначення, величини, озброєння, швидкості лету і т. п.

Розвідчі літаки — це одно чи двоособові апарати, зі швидкістю до 400 кілометрів на годину, злегка опанцирені знизу, озброєні 1-2 і навіть 4 кулеметами, що дають до 2.000 стрілів на хвилину.

Ескортні або ловецькі — невеличкі, переважно одноособові апарати, зі швидкістю до 600 кілометрів на годину з блискавично-швидким набиранням висоти, озброєні двома отриманими між собою кулеметами; завдання — охороняти свої розвідчі, бомбардовні й транспортні літаки.

Штурмові (бомбардовні) — звичайно 2 і більше-моторові великі апарати, що можуть піднімати до 3000 кілограмів вантажу: залога — дві-три особи, озброєння — важкі кулемети, часом, легкі гарматки й великий запас спеціально-летунських бомб різного призначення, як: **розривні** для поразки живих цілей, **брізантні** (руйнівні) для нищення міцних ворожих об'єктів, **запальні** — для викликання пожежі, **хемічні** — для отруєння газами, отруйними речовинами, чи бактеріями важливих осередків на ворожій території. Де-які штурмові лі-

такі мають прилади до розпорошування над територією ворога отруйних плинів.

Штурмові літаки звичайно бувають знизу опанцирені.

Супровідні літаки — супроводять свою піхоту підчас атаки, захищають її димовою завісою від несподіваного нападу ворожих літаків та від огню ворожої артилерії, вогнем своїх легких і тяжких кулеметів по ворожій живій силі підсилюють атаку своєї піхоти.

Транспортні літаки — перевозять військові частини й боеприпаси, роблять десанти на вороже замістя; озброєні тяжкими кулеметами й легкими гарматками для безпосередньої оборони.

Поруч із авіацією надземною повстала також авіація надводна чи морська, що обслуговує морські бойові одиниці й порти.

Морські літаки, інакше, гідроплани відрізняються від надземних тім, що стартують і осідають на воді.

Їхнє завдання — розвідка, боротьба з ворожими гідро і аеропланами, напади на важливі прибережно-морські пункти, як порти й міста, супровід власних і нищення ворожих воєнних і торговельних кораблів, співпраця в морських битвах із своєю флотією, боротьба з підводними човнами, ослонювання десантів.

Озброєння гідропланів — таке саме, як і на літаках надземних відповідних типів.

В останні роки, поруч із аеропланами й гідропланами появилися т. зв. „амфібії“, т. є земноводні літаки, що можуть стартувати й осідати на суші й на воді.

Поруч із літаками, апаратами тяжкими від повітря, що розвиваючи величезну швидкість, у по-

вітрі літають, є ще т. зв. аеростати. Це апарати легші від повітря (виповнені газом, легшим од повітря), що в повітрі плавають.

Між аеростатами є безмоторві, що випущені в повітря пливуть за ходовим вітром, і моторві, якими можна в повітря плисти в довільному напрямку.

Безмоторві бальони бувають обсерваційні й заповорві.

Обсерваційний, піднесений на потрібну (до 6000 метрів) висоту, і закріплений на міцній ливі, служить за догідний обсерваційний пункт для нагляду за становиськом і рухами противника, корегування арматним огнем і т. п.

Заповорвих бальонів уживають для охорони важливих стратегічних та промислових осередків од нападів ворожих літаків у той спосіб, що з більшого число бальонів, закріплених на ливах, на висоті біля 6000 метрів роблять густий кордон, який затримує ворожі літаки.

Моторві бальони, популярно, по імені конструктора, звані „Цеппелінами“ — це правдиві повітряні кораблі. Рушійна сила — від одного до кільканадцяти моторів. „Цеппеліни“ піднімають великий (до 30.000 кгр.) вантаж, численну залогу й запас палива для моторів звиш на 120 год. лету. Головне завдання — бомбардування ворожих об'єктів і транспорт.

Озброєння — тяжкі кулемети й легкі гарматки.

ПРО ВІЙСЬКОВІ СЛУЖБИ.

Поза родами зброї, що провадять безпосередню збройну боротьбу, до війська належать також одиниці, призначені для обслуги всіляких потреб війська — для його життя й боротьби.

Ці одиниці називаються службами.

Число родів служби необмежене вже тому, що кожна нова воєнна потреба може створити новий рід служби.

Всі служби звичайно поділяються на 4 великі групи:

1. адміністративні, або запостачання й евакуації.
2. комунікаційні та перевозові,
3. безпеки і порядку,
4. моральної обслуги.

СЛУЖБИ АДМІНІСТРАЦІЙНІ:

До них належать служби: інтендантури, санітарії, озброєння, інженерії та авіації. Останні три називаються ще технічними.

Служба інтендантури—це одна з найважливіших, яка забезпечує основне утримання війська — організує збір усяких запасів, доставляє та розподіляє між військом харч, оброк-пашу, обмундування, екіпунок і т. п. предмети інтендантського запостачання. До інтендантської служби належить служба військових транспортів (валок) — кінних і самоходових.

Санітарна служба, або служба здоров'я, — не менш важлива від служби інтендантської, бо ж при лихому стані санітарії військо не раз поносить значно більші страти, ніж од ворожої зброї.

При допомозі запобіжних уряджень, заходів та розпоряджень санітарна служба стоїть на сторожі фізичного здоров'я війська. Вона евакуює з фронту ранених і хорих, розміщує та їх лікує по шпиталях і санаторіях, забезпечує військо всіля-

кими потрібними ліками, дбає про гігієнічні умови життя в касарнях і в полі.

До служби здоров'я належить також служба ветеринарна, що опікується здоров'ям тварин, які обслуговують військо, як коні, осли, мули, верблюди, собаки, поштові голуби й тварини, призначені на прохарчування людей.

Служби технічні, як озброєння (артилерії), інженерії та авіації запостачають — кожна відповідно — військо всіляким приладдям, спорядом, муніцією та технічним матеріалом.

Всі технічні роди адміністраційної служби посядають високо-вчений керовничий і фахово-вишколений персонал — старшин, підстаршин, рядовиків, техніків, майстрів і т. п. фахові сили, всілякого роду й призначення школи, заклади, фабрики, варштати, дослідні інститути, склади, магазини, засоби транспорту і т. п.

СЛУЖБИ КОМУНІКАЦІЙНО-ПЕРЕВОЗОВІ.

В час мирний всіми комунікаційно-перевозовими засобами держави відають: Міністерство шляхів і комунікації і М-во пошт і телеграфів, військовий же комунікаційно-перевозовий апарат існує в зародку, яко відповідна управа генерального штабу зі своїми відділами при штабах військових округ.

Підчас війни всі комунікаційно-перевозові засоби — шляхи сухопутні, водні, повітряні, радіо, телеграф, телефон, засоби залізничного, водного, повітряного, самоходового й кінного транспорту держава використовує для своїх воєнних цілей, щоб запевнити вчасну доставку на фронт війська і всього потрібного для його життя й боротьби, евакуації та справної комунікації фронту з запіл-

лям. Для цього вона, здебільшого, їх мілітаризує. Зокрема, щоб підсилити свої комунікаційно-перевозові засоби, то де-які відміни транспорту, як самоходи, човни, підводи і коні, що належать до приватної власності чи то окремих громадян чи громадянських і самоврядних організацій, держава, в разі потреби, мобілізує та вивласнює.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ Й ПОРЯДКУ.

Ці служби існують уже в мирний час. Це є служби: військової жандармерії, військово-судова, військово-розвідча.

Завдання цих служб — збирати відомості про чинності противника на тилах, попереджувати різного роду злочинні супроти держави заміри, пильнувати загального порядку, стосувати до винних різного роду кари — адміністративні й судові, забезпечувати тили військових одиниць, зайнятих бойовою службою на фронті.

Підчас війни засяг чинностей цих служб значно поширюється й розростається в велику службу етапову, що об'єднує всі ці роди й забезпечує порядок на етаповій території, яка прилягає безпосередньо до операційних просторів.

СЛУЖБИ МОРАЛЬНОЇ ОБСЛУГИ.

З них у мирний час існує тільки **служба душепастирства**, для задоволення релігійних потреб вояків.

Поруч із нею існує **культурно-освітня**, яку, здебільшого, виконує командир формації власними її засобами — через урядження рефератів, концертів, театральних вистав, кіна, читанок...

На час війни, для боротьби з розкладовою акцією противника, повстають служби:

а) **пресо́ва**, що достарчає війську й цивільному населенню правдиві інформації про різні події та актуальні справи в своєму краю, у ворога та в сусідів і в цей спосіб псборює ворожі вигадки, фальшиві відомості й провокації, направлені на розклад вояцького духа і

б) **служба пропаганди**, що при допомозі живого й друкованого слова, фільму, театру й інших засобів будить і підтримує серед вояцтва й цивільного населення дух патріотизму, витривалости, жертвовности, паралізує зневіру, підбадьорує, заохочує до боротьби, вселяє віру в перемогу.

ВІЙСЬКОВИЙ ПРОВІД.

Вже в часи найдавніші зродилася потреба об'єднувати, направляти й розподіляти зусилля одиниць, що разом творять військо, щоб тіми збірними зусиллями перемогти ворога з найбільшим для справи успіхом та з найменшими втратами.

Війна в усі часи вимагала, щоб заздалегідь і найкраще обміркувати способи, щоб полегшити боротьбу собі й утрудняти її ворогові, поставити в найкращі бойові умови своє військо й змусити ворога, щоб прийняв бій в умовах для нього найтяжчих.

Це привело до konieczности поділити військо на дві нерівні частини — на провідників і виконавців.

Для перших, що є в меншості, обов'язком і правом стало організувати, вести й наказувати і для других, для більшості — підпорядковуватися, йти за наказами й виконувати.

Коротко сказавши — у війську появилися начальники-старшини і підлеглі-рядовики.

З часом, у мірі розвитку воєнної техніки, вдосконалення зброї, величезного збільшення війська й ускладнення способів провадження війни, повстала потреба покликати до життя посередню між старшинами й рядовиками вояцьку верству — підстаршин.

Підстаршини — це спритніші й досвідченіші зпоміж рядовиків та відповідно підшколені вояки, що стали технічними помішниками старшин і в стосунку до решти рядовиків зайняли становище начальників нижших степенів.

В наші часи старшина, в своїй істоті, це — вояк із покликання, що після, відповідної науки по військових школах, ліпше знає військову справу, спритніше та вправніше орудує знаряддями та досконаліше знає способи провадження війни.

В мирний час військо — це величезна школа, а старшина — це насамперед учитель. При допомозі своїх помішників-підстаршин, він учить підлеглих йому вояків усього того, що їм доведеться робити на війні й виховує їх у дусі тих вояцьких чеснот, які роблять військо певним знаряддям організованої волі свого народу. Підчас війни старшина — це провідник, який поведе підлеглих на ворога, щоб його перемогти.

Тоді, коли рядовик, і в мирний і воєнний час, думає, робить і відповідає тільки за себе, зокрема, підчас війни, відповідає тільки за власне життя, то вже найнижший навіть начальник, що доводить якимсь десятком рядовиків, обов'язаний думати за всіх і відповідає за працю, науку, виховання, боєздатність, успіхи, поступовання і —

найголовніше — за здоров'я й життя всього десятка своїх підлеглих.

Що висший начальник та що більше під ним підлеглих, то тим більшу він несе відповідальність: моральну — перед Божим приказом і перед власним сумлінням — і правну — перед батьківщиною та її законами — за виховання, працю, поступовання, боездатність і за саме життя підлеглих йому вояків та за успіх спільної справи, яку він виконує в довірених його владі межах.

Підставою для успішного виконання всіх обов'язків, які тяжать на начальника й підлеглих, є право начальника, яке йому дають закони держави.

В першу чергу — це право начальника видавати накази, як найперший його обов'язок — вимагати від підлеглих виконання наказів. Більш того, щоб забезпечити виконання наказу, то в разі непослуху начальник — у мисль закону й права — повинен змусити непокірних силою, щоб виконали наказ.

В обов'язкові начальника вимагати чи, в потребі, змушувати підлеглих, щоб виконали наказ, промовляє не його особиста воля чи примха, а залізні закони держави, що дають начальникові владу й накладають на нього обов'язок. Закон, ця **Велика Воля** організованого в державі суспільства, мусить стояти вище від малих інтересів одиниць.

Більший обов'язок дає більше право й, противно, більші права накладають більші й відповідальніші обов'язки.

Так у загальних рисах виглядає взаємний стосунок між начальником і підлеглим під поглядом права й обов'язку.

ВЛАСТИВОСТІ НАЧАЛЬНИКА.

З огляду на своє становисько провідника, начальник мусить стояти на висоті свого завдання своїм знанням, так загальним, як фахово-військовим, вояцьким спритом, властивостями свого характеру, про які ми говорили в розділі про „Властивості вояка“, для свого підлеглого він мусить під кожним поглядом служити за найкращий зразок, щоб оправдати твердження, що начальник — це зразковий вояк.

Більш того! Коли по Кляузевиці „Тільки видатний має право на провід“, то начальник, опріч властивостей, притаманних кожному воякові, мусить посідати ще й такі, що виділяли б його між масою рядового вояцтва, підносили його над нею, робили його видатним — авторитетним, бо „Концентрація авторитету начальника на війні конечна“. (Президент Т. Масарик).

Як розцінював український народ значення начальника, видно з приказок, з цієї, сказати б, сконденсованої мудрости, багатьох поколінь.

Так, потреба військового проводу визнається, як очевидна правда, що не потребує якихсь доказів, у таких приказках:

„Отаманом військо держиться“.

„Без Гетьмана військо гине“.

„Як череді без личмана, так військові без Гетьмана“.

Без „математики“ з останньої приказки видно, що коли за „дужки“ винесемо людину, Гетьмана й личмана, — то в дужках лишиться, що вій-

сько без проводу — це позбавлена розуму череда!

Приказка: „До булави — треба голови“, надто коли пригадати, що булава була знаком гідності старших начальників, од полковника почавши, — од начальника вимагає знання, інтелекту — авторитету.

„Добрий козак баче, як отаман скаче“, т. є, що підлеглий свідомо ставиться до поступовання начальника, отже, бачить не тільки **де**, але й **як** той отаман „скаче“ і по його знанню, сприті, поступованню і т. п. складає свій мовчазний і тім суворіший осуд про нього.

Хай Бог боронить начальника, щоб той осуд випав не на його користь, бо тоді згине віра підлеглого в начальника та в його авторитет, бо „Одвага військової частини залежить од довірря до своєї команди. Старшина — це той, що обертає трусів на героїв і героїв на трусів. Це обов'язує у відношенню до армій, народів, станів і партій“ (Шпенглер).

Як уже знаємо, то в осередку моральних сил людини стоїть воля.

Воля держави, зосереджена в особі Верховного Вождя, через ланцюг начальників доходить аж до найскромнішого рядовика, робить із війська одноцілу непоборну силу і в однодушному зусиллю осягає перемогу.

Отже, начальник — це осередок збірної волі своєї частини й цим самим — осередок її уваги. — Коли він певен себе, то його військові успіхи забезпечені, бо „Найнебезпечніша зброя на війні — це не тяжкі гармати, лише здібність начальника кріпити серця підлеглих“. (Генерал Л. Жорж).

Начальник мусить виробити в собі здібність поривати за собою підлеглих чи, як цього вима-

гає від полководця віконт Д' Абернон він „Му-
сить мати в собі щось демонічне“, посідати щось
таке, що здібне безоглядно опанувати збірну во-
лю підлеглого оточення й направити її в по-
трібному напрямку.

В цій здібності начальника й криється таєм-
ниця сильної людини, що вміє наказувати, коман-
дувати, а „Командувати — це не тільки забезпе-
чити взаємочинність активних сил при допомозі
імпульсу, але ще й вдмукнути в ніх свою душу,
пройняти бойовою волею, підняти їх своєю ві-
рою, озброїти своїм довіррям“. (Ш. Кост.).

Отже, командування повинно бути не меха-
нічним, а органічним, т. є, що підлеглий мусить
відчувати в начальникові осередок спільної волі,
той моральний звязок, який лучить підлеглого
з начальником у спільному обовязку, звязок, що
впливає із захоплення, поваги та довірря.

Начальник, що „вміє командувати“ в дусі
наведеної вимоги Ш. Коста, — на війні неперемо-
жний, і про такого начальника можна сказати
словами О. Кошиця про диригента, що „Співає
не хор, але диригент“.

Про таких начальників-полководців з ласки
Божої Великий Наполеон, що сам до таких на-
лежав, сказав: „Не римські легіони завоювали
Галлію, а Цезар, не картагенці страшили Рим, а
Ганнібаль. Не македонські фаланги дійшли до
Індій, а Олександр. Не французька армія до-
сягла Везеру й Інну, а Тюрень. Не пруські вояки
впродовж сімох років боронили Прусію в бороть-
бі з трьома наймогутнішими державами Європи,
а Фрідріх Великий“ і, як „доказ од противного“
стає очевидним, що не українські полки в ціло-
му програли визвольну боротьбу 1919 — 1920 рр.,

а полководці.

Особистість полководця, зрештою, виростає до таких велитенських розмірів, що „Справжній полководець уміє замінити воякові батьківщину. Підчас довгочасного воєнного життя вояк знаходить у таборі другу батьківщину, а патріотизм йому заступає привязаність до вождя“, як це писав Момзен про Ганнібала.

ДЕРЖАВА, ЗАКОН І ВІЙСЬКО.

Як було сказано в розділі про „Вояка“, військо — це виключне знаряддя держави, при допомозі якого вона забезпечує внутрішній порядок і осягає свої зовнішні цілі засобами війни та воєнної перемоги над ворогом.

Як учить М. Макіявелі, то „Найважливіші підвалини для всіх держав, так нових, як і старих, це добрі закони і добре військо...”

„Не може бути добрих законів там, де нема доброго війська...”

„Де є добре військо, там і закони добрі...”

З наведених тверджень М. Макіявелі про стосунок між законами держави та військом легко й без натяжки можна вивести протитвердження, що тільки підсилять твердження М. Макіявелі, а саме:

„Де закони лихі, там і військо нічого не варте...”

„Без війська нема законів...”

„Де військо лихе, там не може бути добрих законів...”

Ця наука М. Макіявелі невмолимо стверджується на наших очах!

— „Де є добре військо, там і закони добрі“, бо разом — військо й закони — забезпечують

велич нації, могутність держави й добробут населення. Це ми бачимо в прикладі Німеччини Гітлера, нині наймогутнішої в світі мілітарної держави, де серед населення панує добробут, а за наказами Вождя, що дав добрі закони й створив добре військо, муром стоять **усі німці** — і в межах держави й поза нею!

„Де закони лихі, там і військо нічого не варте“ — бачимо на прикладі московського ССРСР, де найвищі військові начальники робили змову проти лихих законів, за що лихі закони поставили тих начальників „под стенку“ й обезголовили військо. Тепер при величезному війську володар ССРСР, Сталін, боїться війни, бо непевен війська.

Що **„Без війська нема законів“** — доводить приклад УЦР, що відкинувши потребу мати військо, довела Україну до анархії (безголовя), при якій ніхто про ніякі закони слухати не хотів!

Нарешті **„Де військо лихе, там не може бути добрих законів“**, — бачимо на прикладі Директорії УНР. Її військо, під поглядом чисто-бойовим високовартісне, було лихе вже тим, що було мале й змушене було боронити інтересів не цілої України, а тільки тієї незначної частини, що пішла за Директорією. Закони Директорії, очевидно, не задовольняли величезної більшості українського населення, яке не пішло до війська УНР ті закони боронити, отже, ті закони були лихі.

Два приклади з недавнього минулого, близнячо подібні в умовах і контрастно протилежні в наслідках, дуже яскраво показують, яке значення в життю поневолених націй має зрозуміння військовості, як єдиного чинника, що приносить

визволення, творить з війська одну з Макіявелевих підвалин державности.

Це приклади Польщі й України й приклади їхніх вождів.

Великий поляк, Й. Пілсудскі, що в своїй особі щасливо сполучив видатні таланти політика й полководця, задовго до Світової Війни почав творити підвалини під будову польської державности — заклав „Польську Організацію Військову.

У 1905 р., коли величезна Москворосія стялася у війні з маленькою Японією, то наділений найвищим даром великого політика — даром передбачити розвиток подій у майбутньому, Й. Пілсудскі в Японії шукає, коли не мілітарної підтримки для Польщі, то способів надіцербити мілітарну силу Москворосії. В році 1914, коли вибухла Світова Війна, — рішуче стає на чолі польських легіоністів, яких перед тим виховав у ПОВ і веде їх проти Москворосії і за державну Польщу. — В обох випадках Й. Пілсудскі керується одвічною правдою, що „Ворог мого ворога — мій приятель“.

Зовсім одмінно чинили українські політики!

Коли в 1905 р. вибухла японсько-московська війна, то за винятком М. Міхновського та його невеличкої групи, — уряджували... патріотично-промосковські маніфестації та складали сервілістичні деклярації! В 1914 р. майбутній военний і політичний вождь України, С. Петлюра, без найменшого від кого-будь уповноваження видрукував у місячнику „Українская Жізнь“ віднопідданчу в стосунку до Москворосії деклярацію — здеклярувався по боці одвічного ворога самого імени українського!

В 1917 р., по поразці Осередніх Держав, Й. Пілсудскі, опершись на своє випробуване військо, видав свій перший **добрий** закон — про відновлення Польської Держави, українські ж вожді, зібрані в У. Ц. Раді, цілий 1917 рік всіх зусиль докладали, щоб погасити зрив національно-державницьких стремлінь, що їх у вояцьких масах розбудив і до білого гарту розпалив М. Міхновський. Немов якесь глузування долі було в тому, що на чоло військової справи Ц. Рада спромоглася висувати людей подібних до М. Порша, що військо вважали за „соціальних дармоїдів“. Ці „вожді“ з періоду Центральної Ради цілий довгий 1917 рік відкидали саму потребу мати власне військо, з рабською відданістю стояли при Москворосії й змушували українських вояків кривавитися-воювати за її справи — за справи одвічного ворога і проти натурального союзника, яким у той час були вороги того ворога України, Осередні Держави!

22 січня 1918 року вони видали свій перший, під усіма поглядами **лихий** основний закон УНР, IV Універсал У.Ц.Р., бо єдину добру точку того закону — про відокремлення від Москви й державне усамостійнення України — автори IV Універсалу звели до зера точкою про майбутнє... обєднання з тією ж таки Москвою!

Остаточні наслідки мудрого розуміння військовости бачимо в існуванні незалежної й сильної Польщі і немудрого — в поновному й гіршому від колишнього поневоленню України. Це при всьому тому, що потенціяльні можливості для самостійного державного існування України під усіма поглядами були без порівняння більші, ніж у Польщі.

Обидва ці приклади — Польщі й України — повинні стояти перед очима кожного українського патріота, як і постаті обох вождів.

Перший на найтяжчі закиди своїх противників кине горду відповідь: „Маєте державну Польщу, яку я створив“.

Другий не зможе дати відповіді на найскромніше запитання прихильників: „Де Україна? Бо вже саме запитання звучить, як обвинувачення.

„Переможців не судять“! І „Горе переможцям“!

ВІЙСЬКОВА ДИСЦИПЛІНА.

Старолатинське слово „дисципліна“, що значить наука, переходючи від поколінь до поколінь, у великій мірі стратило своє первісне значення, й зараз у війську його вживають просто, як слово „дисципліна“, що не вимагає якогось пояснення.

Суття й значення цього слова не всі розуміють однаково, а через те й не однаково його застосовують — або неправильно або невідповідно.

Видатний військовий педагог, генерал української служби, В. Сигарів, поняття про дисципліну визначає так:

„Вояк — це надзвичайно маленька частка війська, все одно, як цеглина є частка прекрасної камениці. Але ж кожна цеглина, перед тим, як піде на будівлю, підпадає цілому рядові чинностей над нею: формування, провітрювання, випалювання — так і людина, коли вступить до складу армії, повинна перейти через цілий цикл наук (дисциплін), що мають розвинути відповідно її

тіло — як силу, її розум і серце — як волю, щоб та людина могла стати справжнім вояком.

„Тільки засвоївши техніку й здобувши певні знання, перехорівши в певній мірі душею, перевиховавши свою волю, відмовившись від більшої частини своїх звичок, бажань, словом, перейшовши через горнило військової дисципліни, можна стати дійсним вояком, що свідомо й сумлінно виконує свій військовий обов'язок.

„Військо — це своєрідний лицарський орден, що присвятив себе певній високій ідеї — захистові чести й свободи свого народу.

„Як у лицарському ордені кожен, що до нього вступив, проходить спочатку службу джури, ніби попередню підготовку, потім пройшовши через увесь іспит — орденський послух, він при посвяченні на лицаря дає відповідну присягу, так і в армії — кожен, хто вступив до її рядів, відбуває спочатку перші кроки своєї служби, здобуваючи потрібні знання, виховуючи свою волю, відбувши одним словом, свій військовий послух, приносить присягу на вірність завітам військової служби.

„Отже дисципліна — це збір усіх наук, необхідних воякові, а військовий послух — це сума всіх знань і досвідів, які, щоб стати вояком, треба засвоїти й пережити, приймаючи воєнну науку.

При такому розумінні дисципліни як подає генерал Сигарів, синонімом до нього, т. є однозначним із ним буде „військовий послух“.

Понять, які визначають суття військової дисципліни, є кілька. Розберемо, наприклад: „Дисципліна — душа війська“.

Душі не бачимо, але її відчуваємо в її зовнішніх проявах.

Коли говоримо, що людина живе, то під цим розуміємо й бачимо, що людина ходить, мислить, відчуває, говорить, працює... До того часу, доки в ній є душа. Але скоро душа від людини відлітає, то людини, як живої, розумної істоти вже нема. Од неї лишається мертве тіло — „бездушний“ труп, що виділинами свого розкладу затроює довкільне повітря.

Душа в людині — це той невидимий первень, що об'єднує та врухомлює всі житні функції людини, почавши від роботи мозку, що наказує іншим органам працювати — кожному на своєму місці.

Подібно ж і в війську — необхідно, щоб кожен свідомо підпорядкував свої звички, бажання, настрої, примхи і т. п. волі начальника та з найбільшою сумлінністю виконував усі свої обов'язки в myśl наказів начальника.

Під волею начальника треба розуміти не тільки його безпосередні накази, але й кожен артикул статуту, кожную статтю закону, в яких виражається воля організованого в державі суспільства — воля батьківщини, яка доходить до вояка в наказі чи вимозі начальника.

Подібно ж, як різні органи тіла виконують ріжну — кожен свою — потрібну для його життя роботу, та і кожен член війська, вояк, повинен виконувати роботу, до якої його приставлено в війську.

З виложеного бачимо, що суття військової дисципліни полягає в свідомості конечности добровільно й розумно підпорядкуватися й сумлінно виконувати всі службові вимоги, які ставить вій-

ськова служба, цей Великий Наказ Батьківщини.

Для вояка, що цей Великий Наказ виконує, „Дисципліна — це золотосяйне сонце всіх армій; вона підготовляє й осінює перемогу! (З десятих заповідей фашиста).

МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКЕ ВІЙСЬКО.

У визвольній боротьбі з Москворосією, українська нація понесла поразку, втратила державність і опинилася під московською окупацією. Зокрема, в цій боротьбі була переможена й перестала існувати, яко така, українська армія Директорії УНР.

Військово-політичний провід — Директорія УНР — у 1919—1920 рр. не зуміла об'єднати й зорганізувати збройних протимосковських зусиль української нації, що виразилися в ті часи в повені селянських повстань і через це не спромоглася стати проводом всенародним.

Той провід не знав, що „Військових сил не досить, щоб захистити батьківщину. Коли країну боронить народ, то перемогти її не можна“ (Наполеон).

Не входячи в подрібну оцінку того проводу, спробуємо встановити його військово-політичну вагу у світлі цифр і фактів.

У повстанню проти Гетьмана з 40 мільйонів українського населення, стало при Директорії по словах учасників — даймо їм віру — біля 400.000, т. є. до 1%

В березні 1919 року число директоріанського війська впало — по даних її Штабу — до 200 тисяч, т. є. до 1/2%.

В жовтні 1919 р. Наддніпрянська Дієва Армія налічувала всього до 40.000 (в багнетах більше, ніж 10.000) т. є. 0.1%. В 1920 році ця цифра не збільшилася.

Це значить, що Директорії не визнавали за свій провід $40.000.000 - 40.000 = 39.960.000$! Як же далекий цей мовчазний „плебісцит“ од німецьких плебісцитів Гітлера в 1938 році! При наведеному стосункові сил „за“ і „проти“ Директорії не може бути мови про її значення, яко проводу все-національного.

Так само не можна заперечити, що величезна більшість того населення, що не визнавала в Директорії УНР свого проводу, в 1919—1920 рр. провадила безупину збройну боротьбу проти московських окупантів, так „червоних“, як „білих“.

В наведених числах і фактах маємо підставу говорити **окремо** про героїчну, зрештою, Армію УНР, що в боротьбі не мала опертя в населенню, через це була переможена й перестала існувати, й про українську націю, що після зазнаних поразок переможеною себе не почуває, перед ворогом не скорилася і, в тяжких умовах окупації невпинно. провадить боротьбу по цей день. Армія УНР і населення України пішли ріжними шляхами і зайшли: перша — на інтернацію, а друга — під окупацію.

Ця боротьба свідчить, що в масах українського народу живе: 1) Сильна національно-державницька свідомість і 2) незломна воля довести боротьбу до перемоги, т. є звільнити батьківщину від московських окупантів і на звільнених землях створити власну державу з добрими законами.

При таких внутрішніх передумовах — при свідомості ціли й при волі її досягнути — бороть-

ба української нації неминучо скінчиться перемогою, подібно, як у всіх тих народів, що таку перемогу вже осягли — в часи давніші — народи балканські і в наші часи — Польща, Ірландія й народи балтійські.

Подібно ж, як у випадках інших народів, для успіху цієї боротьби потрібні сприятливі зовнішні умови й konieczність зорганізувати роздроблені зусилля нації.

При існуючому стані річей такі сприятливі зовнішні умовини принесе:

1) Неминуча в сучасній москворосійській дійсності революція в ССРСР або —

2) Неминучий збройний удар між державами протикомуністичного і в своїй істоті — протимосковського — бльоку (Німеччина, Італія, Японія, мабуть напевно, Польща) й ССРСР.

Наразі нема ще виразних познач, у якому з двох неминухих напрямків піде розвиток подій, вірніш, нема познач до того, що станеться швидче — чи в ССРСР вибухне революція, а чи прийде до війни між протимосковським бльоком і ССРСР. З великою правдоподібністю треба сподіватися, що обидва ці напрямки, напруження в яких все зростає й наближається до вибуху, покрийуться, т. є одночасно чи, майже, одночасно з вибухом війни з ССРСР, там вибухне революція.

При наявності додатних внутрішніх передумов і сприятливих зовнішніх умовинах, перед українськими патріотами, як наказ часу й обставин, стоїть величезного значення завдання — організувати свої зусилля й створити власне військо.

Бо, тільки маючи Україна власне військо, зможе в майбутній боротьбі виступити, як її суб'єкт (активний чинник), що направлятиме події в ба-

жаному напрямку — до найбільших користей для своєї державности, як не маючи того війська Україна буде об'єктом (пасивним, безвласновільним чинником) подій, отже, не матиме вирішального впливу на їхній розвиток і наслідки.

Військо — це значить: 1) кадри, контіненти запасових (резервістів), що перейшли через військовий вишкіл і по мобілізації заповнять військові частини, 2) всілякого роду запостачання усім потрібним війську для життя й боротьби, — зброєю, бойовими машинами, боеприпасом. 3) авторитетний — всенациональний — провід.

Чи в умовах бездержавности українці мають реальні можливості створити власне військо, до всього ж — по болючих досвідах з „отаманством“ та неорганізованою партизанкою в 1919-1920 рр. — регулярне, т. є вишколене, дисципліноване й пересякнуте вояцьким духом військо? Де взяти всяке бойове запостачання?

Коли пригадаємо, що „Отаманом військо держиться“ і „Без Гетьмана військо гине“, то чи має українське військо верховний провід в особі того вождя, про якого М. Макиєвєлі говорить: „Хай один проводить, бо розроблена воля ослаблює армію“, того Вождя з великої літери, про якого фон-Кляузевиц свідчить, що він „Уміє замінити воякові батьківщину своєю особою“?

Цілком реальні можливості створити власне військо українці мають такі:

1) На окупованій Україні вишколених військово, свідомих національно, дисциплінованих, насичених ненавистю до окупантів і спрагнених визволитися з червоного московського пекла — є мільйони вояків — старшин і рядовиків — є кадри і маси.

2) Подібно ж і на еміграції є десятки тисяч випробуваних вояків, готових на перший заклик вирушити проти московського окупанта. Зокрема, в Об'єднаних Державах Північної Америки і в Канаді організовані українські вояки, число яких в одному Союзі Гетьманців-державників переступило за 60 тисяч, мають власні — українські — військові школи, між якими 3 авіаційні. З Союзом Г. Д. співпрацює „Чорноморська Січ“.

У недалекій визвольній боротьбі на долю за-океанських вояків припаде відіграти подібну і в наслідках значно поважнішу роль, як у 1919 році в українсько-польській війні відіграв був корпус генерала Галлера.

3) Появлення в Україні експедиційної армії та її перші збройні успіхи безумовно викличуть всенародній революційно - протимосковський зрив. У цьому запорука, що український Верховний Провід матиме змогу з блискавичною скорістю створити кілька армій з тих українців-червоноармійців, що цілими частинами й зі зброєю в руках прийдуть „під одну булаву“.

4) В сучасних політичних обставинах — в політично-воєнних плянах держав протимосковського бльоку — Україна в своєму потенціалі давно вже представляє докладно зважену політичну величину, потрібну для утримання рівноваги й порядку на сході Європи, подібно ж, як передрішене і буде здійснене — про це голосно говорять в державах протимосковського бльоку — розчленування на незалежні національні держави шкідливої в розумінню міжнародньо-політичному імперії Сталіна.

При таких сприятливих обставинах на початку своєї воєнної акції Верховний Провід матиме для неї матеріально-технічну базу в державах протимосковського блоку.

5) По досвідах з Українським Генеральним Секретаріатом У. Ц. Ради й Директорії УНР, що привели до запанування в Україні жакливної підсоветської дійсности на два десятки літ, — включено, щоб майбутній український військово-політичний — Верховний провід — був би подібний до Ген. Секретаріату чи Директорії.

Він буде... більш сучасний, бо... буде традиційно-національний.

Коли Італія зразки для будування своєї запроектованої в вічність сучасности знаходить у блискучих традиціях Риму імператорів, коли Німеччина знаходить їх у традиціях старогерманських, коли кількатисячлітня незрушимо-тверда і яка ж життєдайна династична традиція панує в Японії, то...

„У чужому краю

„Не шукайте, не питаєте

„Того що немає

„І на небі, а не тільки

„На чужому полі...

„В своїй хаті — своя правда

„І сила і воля“.

— Маємо несогіршу національну традицію в державній „своїй хаті“ українсько-руських Князів та Гетьманів.

Українські полки на Москву поведе український Вождь — Князь-Гетьман!

1192/1986

РЛ 1899 М

Видання власні "РЕКОРД"

Многобарвні образи і картини:

Сагайдачний громить Турків	50 x 70	ціна 7—	зол
Бій під Крутами (Климка)	50 x 70	" 5—	"
Українські князі, королі і гетьмани	50 x 70(40 ос.)	6—	"
"Думи мої, думи мої", алегорія	50 x 70	ціна 4·50	"
Бій на Маківці	50 x 70	" 4·50	"
Ісус Христос, український мотив	48 x 68	" 3—	"
Мати Божа	48 x 68	" 3—	"
Ісус Христос	32 x 42	" 1—	"
Мати Божа	32 x 42	" 1—	"

Однobarвні портрети;

Тарас Шевченко	50 x 70	ціна 2 50	зол
Тарас Шевченко	32 x 42	" 1·50	"
Іван Франко	50 x 70	" 2·50	"
Іван Франко	32 x 42	" 2—	"
Богдан Хмельницький	32 x 42	" 1—	"
Леся Українка	43 x 65	" 2—	"

Чужі видання образів, що їх можна
у нас дістати тільки за готівку:

Запорожці пишуть лист до султана	50 x 60	ціна 6	зол.
Візд Б. Хмельницького до Київа	50 x 70	" 12	"
Ольга Кобилянська	33 x 50	" 2·50	"

pn 1899